

УДК 358.2:355.40

Валентин ПАНОВ,
кандидат військових наук, доцент,
Лицей з посиленою військово-фізичною підготовкою,
м. Кам'янець-Подільський

Василь СВІТАК,
в/ч 4884 201 навчального центру інженерних військ,
м. Кам'янець-Подільський

Володимир СИТНІК,
в/ч А3955, м. Кам'янець-Подільський

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам підготовки сержантів у Збройних Силах України. У статті проведений аналіз підготовки сержантів у збройних силах США, де для сержантського складу визначено п'ять категорій звань – від сержанта (E5) до головного сержанта армії (E9) і поділяються на чотири рівні. Кожен рівень підготовки має свою програму навчання. Автори звертають увагу, що в Збройних Силах України концепція розвитку і становлення професійно-посадового сержантського корпусу проводиться на підставі наказів Міністра оборони України, а за основу взяті теоретичні положення підготовки сержантів армії США і передбачає завершити заходи реформування до 2020 року.

© Панов В., Світак В., Ситнік В.

Ключові слова: *концепція розвитку сержантського складу, військово-облікова спеціальність, взаємодія, освітній курс.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Тема статті обумовлена з появою у сучасному суспільстві необхідністю осмислити плінні зміни в освіті і вивчити процеси реформування освітньої системи, застосувати принципи науково обґрунтованої організації освітніх процесів до вирішення гострої кадрової проблеми – недостача кваліфікованих молодших командирів, у тому числі і в підрозділах інженерних військ. Проблема підготовки сержантів, які відповідають вимогам військової служби, з одного боку, є питанням організації військової освіти, а з іншого – є відбитком тих явищ і перетворень у сфері управління освітою, які проходять в Україні.

Сучасні Збройні Сили України передбачають змішаний тип комплектування – військовослужбовцями військової служби за контрактом та військовослужбовцями строкової служби. Військовослужбовці військової служби за контрактом мають можливість побудувати професійну військову кар'єру, проходячи при цьому професійні курси різних рівнів у системі багаторівневої підготовки протягом військової служби. Система багаторівневої підготовки сержантського і старшинського складу має на меті надання військовослужбовцям теоретичних знань, практичних умінь і навичок. Основне завдання навчання військовослужбовців – бути готовими до ефективного виконання обов'язків за посадою, покладених на нього. Сама концепція професійної освіти проходить суттєві зміни і потребує коректування організаційних підходів, у тому числі у військовій освіті. [1] Одним із ключових факторів, які вказують на необхідність реформування підготовки молодших спеціалістів, стала агресія Росії проти України.

На сьогодні соціологічна наука активно поглиблена в аналіз змін, що проходять у сфері управління військової освіти. Даний аналіз, на наш погляд, можливо йде за трьома напрямками: аналіз тенденції у реформуванні військової освіти; аналіз досвіду і вивчення бойових дій в АТО; розробка та впровадження у навчальний процес оновлених методик підготовки на основі аналізу відгуків з військ. Усі ці напрямки

аналізу пов'язані між собою і є необхідною умовою практичної роботи з модернізації систем підготовки молодших військових спеціалістів.

Крім того, виникає необхідність скорочення часу на навчання у зв'язку з підвищенням російської агресії. Подібні зміни підвищують рівень і ступінь складності даних завдань, які необхідно виконувати молодшим командирам у районах бойових дій. Тому завдання підготовки сержантів стає одним з актуальних і ключових завдань як у модернізації військової освіти, так і в організації життєдіяльності військового колективу.

Мета статті – на основі аналізу відгуків на випускників підготовки молодших командирів проаналізувати причини і проблеми в системі підготовки сержантів та виробити рекомендації для подолання деструктивних тенденцій у системі військової середньої спеціальної освіти.

Виклад основного матеріалу. Процес створення в українському війську професійного сержантського корпусу розпочався ще у 2005 році. Зміни тривали дуже повільно без більш-менш видимих результатів.

Слід сказати, що до початку бойових дій на Сході України командири підрозділів приділяли дуже мало уваги такій категорії військовослужбовців, як сержанти. Їхня професійна підготовка та морально-психологічні якості відходили на другий план. Натомість цінувались їх уміння тримати дисципліну серед підлеглих та справне виконання обов'язків у добовому наряді чи варті. Основних бойових якостей та вмінь сержант мав набувати під час різного роду навчань, тактико-спеціальних занять, кількість яких була вкрай обмеженою. Так само не вистачало і професійних курсів з підготовки молодших командирів.

Аналіз джерел [2] про статус сержантського складу військ НАТО показав, що сержанти української армії не мали необхідних повноважень і авторитету, як приміром, в американській армії і арміях розвинутих європейських держав. Фактично їх функції виконували кадрові офіцери. Крім того, повну професіоналізацію цих військовослужбовців унеможлиблює те, що більшість посад сержантського складу обіймали військовослужбовці-строковики. Плинність кадрів була просто

неймовірною. За період служби офіцери не встигали не те щоб належно підготувати сержанта, а й навіть розгледіти його як слід.

Усі ці недоліки далися взнаки 2014 року, коли Російська Федерація розпочала збройну агресію проти України. Однак вони були компенсовані щирим бажанням наших мобілізованих воїнів і добровольців за будь-яку ціну зупинити ворога. Під час бойових дій чимало сержантів виявили себе якнайкраще. У зв'язку з втратою офіцерів вони брали на себе командування підрозділами, з успіхом виконували поставлене бойове завдання. Чимало рядових солдатів продемонстрували, що також мають право бути зарахованими, що практично виконувалось, до почесної когорти молодших командирів. Починаючи з 2015 року, кадрові роботи в даному напрямі активізувалися.

Але для продовження реформи про професіоналізацію українського сержантського корпусу ще зарано. Потрібна системність. Саме тому становлення професійного сержантського корпусу в Збройних Силах України нині відбувається за декількома напрямками. Один із них – розширення інституту сержантських посад. Для розробки шляхів підвищення ефективності підготовки молодших командирів і розширення інституту сержантських посад слід проаналізувати закордонний досвід.

У збройних силах США інституту сержантів відводиться особливе місце. Сержанти обіймають молодші командні посади в підрозділах і частинах та у штабах усіх рівнів [2].

Так, увесь особовий склад ЗС США зі свого службового положення розподіляється за категоріями, для кожної з яких установлені відповідні військові звання. Для сержантського складу визначено п'ять категорій звань – від сержанта (E5) до головного сержанта (E9).

Система професійно-посадової підготовки сержантського складу у всіх видах ЗС США ідентична і спрямована перед всього на навчання молодшої командної ланки командирських навичок, необхідних для навчання і керівництва підлеглим особовим складом. Підготовка сержантів являє собою послідовний і суворо регламентований процес протягом усієї служби і поділяється на чотири рівні. Кожен рівень підготовки має свою програму навчання, по закінченні якої сержантам присвоюється відповідний ступінь професійної кваліфікації.

Першому рівню підготовки сержантів відповідає початковий курс командирської підготовки. Початкова підготовка розрахована на військовослужбовців, які плануються для призначення на сержантські посади. Відповідна навчальна програма розробляється школами головних сержантів видів ЗС, є єдиною для всіх сержантських шкіл, що здійснюють початкову командирську підготовку і включає шість основних блоків предметів. Навчання проводиться протягом чотирьох тижнів (біля 200 навчальних годин). По закінченню курсу випускникам присвоюється другий ступінь професійної кваліфікації, що дозволить їм претендувати на присвоєння військового звання з подальшим призначенням на вищестоящу посаду.

Другий рівень сержантської підготовки включає базовий курс командирської підготовки. При відборі кандидатів для навчання за даним курсом перевага надається сержантам, які плануються до призначення на посади командирів відділень, а також які виступили встановлений термін у попередніх військових званнях. Тривалість навчання залежить від ВУС і мають складати від двох до 19 тижнів. Програма курсу включає також шість блоків предметів.

Третьюму рівню підготовки молодшої командної ланки відповідає курс поглибленої підготовки. Відбір кандидатів для навчання за даним курсом здійснюється спеціальною комісією видів ЗС з урахуванням потреб у спеціалістах визначеного профілю і кваліфікації. Протяжність навчання також залежить від ВУС кандидатів і може складати від двох до шести тижнів. Успішне закінчення курсу є одним з обов'язкових умов для присвоєння військового звання сержанта 1-го класу. Випускникам присвоюється 4-й ступінь професійної кваліфікації і дається можливість бути висунутими на посаду командира взводу, його заступника і їм рівним.

На четвертому рівні основна увага приділяється розвитку в сержантів методичних навичок. Головна мета при підготовці майстер-сержантів навчити їх керувати людьми, навчати і виховувати особовий склад.

На вершині сержантської ієрархії – головний командний сержант і головний сержант армії. Це швидше посади, ніж звання. Тільки два процента майстер сержантів і сержантів 1-го класу, що мають право

брати участь у конкурсі на вступ до четвертого рівня, відбираються для проходження навчання на даному курсі, де готуються сержанти вищої кваліфікації.

По закінченні кожного з курсів підготовки сержантського складу здають кваліфікаційні екзамени (тести), кожен із яких включає декілька вправ (завдань). Екзамен оцінюється за 100-бальною шкалою. При оцінці рівня підготовки випускників отримана кількість балів переводиться у відсотки.

Згідно з керівними документами [1] за основу в соціальному проєктуванні підготовки сержантського складу Збройних Сил України взяті теоретичні положення армії США.

Так, уведено низку посад категорії в органах військового управління всіх рівнів, починаючи від взводу і закінчуючи генеральним штабом. Наприклад, головний старшина Збройних сил України є начальником управління по роботі з сержантським складом Генерального штабу. Усі посади в ньому сержантські, немає жодного офіцера. Так само і центри підготовки видів Збройних Сил укомплектовані виключно сержантами. Нині триває подальше впровадження цієї новації. Уже незабаром деяких офіцерів у підрозділах і штабах також замінять сержантами.

Черговим кроком стане введення нових військових звань. Адже на разі вони не відповідають тим завданням і вимогам, які мають сержанти. У спадок від радянської армії Збройним Силам України дісталися посади, які обіймали прапорщики і старші прапорщики. Згодом їх скасували, або ці звання залишилися найвищими для сержантського складу. Тож тепер головний старшина, наприклад, батальйону і головний старшина Збройних Сил України мають однакові звання – старший прапорщик.

Сучасні сержантські посади в Україні сформовані аналогічно до натівських. Вони відповідають уніфікованим званням більшості країн Альянсу і дозволяють під кожную з них ввести свою штатно-посадову категорію [3]. Також уже незабаром в українському війську з'являється штаб-сержант, майстер-сержант, старший штаб-сержант, головний майстер-сержант.

Але у новому військовому званні наш сержант не зможе виконувати свої службові обов'язки на високому рівні без належної професійної підготовки. Тому всім тонкощам молодших командирів навчають у видових (Сухопутні війська, Повітряні сили, Військово-Морські сили) центрах підготовки. Один із них – у селищі міського типу Десна. Так, для підготовки сержантів інженерних військ створений 201-й навчальний центр інженерних військ в структурі Головного управління Оперативного забезпечення Збройних Сил України (див. таблицю). Перспективна система багаторівневої підготовки сержантського і старшинського складу інженерних військ Збройних Сил України.

За структурою, функціями та завданнями він ідентичний відповідним школам країн НАТО. Навчальний процес у 201-му центрі постійно вдосконалюється. Знають змін навчальні програми. Сьогодні вдосконалюється чотирирівнева система професійної підготовки сержантського складу інженерних військ. Однак майбутньому сержанту необхідно мати загальновійськовий базовий курс підготовки і фахову підготовку для рядового складу. Виходячи з цього, фахівців краще готувати під кожну конкретну посаду на таких курсах. За 1–3 місячне навчання він отримує багаж знань і практику для виконання своїх обов'язків. У випадку підвищення на службі йому належить пройти наступні курси. Ефективність цієї системи апробована в усіх країнах НАТО, зокрема в пострадянських. Інструктори, які викладають навчальний матеріал і забезпечують проведення практики, напередодні неодноразово проходили відповідну підготовку в країнах НАТО і мають досвід забезпечення бойових дій в АТО. Досвід, здобутий там, вони широко використовують у своїй роботі.

Аналіз міжнародних тенденцій у сучасній професійній освіті дозволяє припустити, що соціальне проектування служить мотивації тих, хто навчається. Без вирішення даного суттєвого завдання всі організаційно-керівні зусилля щодо системного моделювання освітніх програм підготовки молодших командирів залишаються малоефективними [4].

Системне моделювання і соціальне проектування підготовки молодших командирів взаємно пов'язані й орієнтовані загальним ідеально-типичним конструктором, який задає основні ціннісно-емоційні установки відносно військово-професійної діяльності. Як подібна ідеально-типична конструкція запропонований концепт “захисник Вітчизни”, що об'єднує в собі моральне, етичні і фізичні якості, які лежать в основі військово-професійної компетенції.

Модернізація концепції сержантської служби вимагає її професіоналізації. У сучасному швидкоплинному, високотехнічному та інформатизованому соціумі затребувані високопрофесійні спеціалісти з соціального управління. Такий спеціаліст повинен володіти навичка-

ми оперативного реагування на зміни, що проходять, повинен бути готовий до роботи в динамічному соціокультурному середовищі. При цьому спеціаліст-професіонал з соціального управління займається регулюванням соціальних процесів не “згори”, а “зсередини” соціального середовища, тобто поєднує в собі суб’єкт і об’єкт управління. У рамках даної модернізованої концепції сержантської служби сержант-професіонал – це грамотний спеціаліст з соціального управління військового профілю. Сфера компетенції сержанта-професіонала: розвиток у особового складу моральних, етичних і фізичних якостей, що відповідають концепту “захисник Вітчизни”.

Сучасний розвиток і будівництво Збройних Сил України неможливі без упровадження інноваційних військово-соціальних технологій. В першу чергу це стосується підготовки молодшого командира в навчальному центрі інженерних військ і школах. Проблема соціального проектування підготовки молодших командирів у навчальному центрі вимагає особливої уваги. Для подальшого розгляду військово-професійної підготовки сержантів як об’єкта соціального проектування необхідно підкреслити, що молодший командир – громадянин, який проходить військову службу, обіймає посаду командира первинної ланки управління в ієрархії управління Збройних Сил України і є безпосереднім командиром солдатів, що покладає на нього обов’язки і надає права, закріплені в законах України “Про статус військовослужбовців” і “Про військовий обов’язок і військову службу” і в інших нормативно правових актах. Обов’язковою умовою отримання соціального статусу молодшого командира є підготовка в навчальних центрах і отримання військово-професійної освіти.

Переходячи від загального поняття освіти до військової освіти, необхідно зазначити, що даний процес підготовки підвищення кваліфікації і перепідготовки військових спеціалістів супроводжується констатацією досягнутого освітнього рівня. Основна мета системи багаторівневої підготовки сержантського і старшинського складу – забезпечити стійке комплектування Збройних Сил України кваліфікованими військовими кадрами.

Першою і необхідною умовою удосконалення процесу військово-професійної підготовки Сухопутних військ як оптимізація соціальних умов підготовки молодших командирів у навчальних центрах, є достатнє і своєчасне фінансування. Важливе вирішення проблеми фінансування для удосконалення освітнього процесу молодших командирів пояснюється тим, що від неї залежить реалізація практично всіх інших напрямків удосконалення військово-професійної підготовки молодших командирів, пов'язаних з організацією самого процесу, його матеріально-технічного забезпечення, утриманням, інтенсивністю, свідомим забезпеченням підготовки молодших командирів.

Невирішеною проблемою в удосконаленні військово-професійної підготовки не тільки сержантів-професіоналів, але і всіх військовослужбовців Сухопутних військ є оснащення їх сучасними тренажерами і навчально-тренувальними засобами.

Наступний напрямок оптимізації соціальних умов військово-професійної підготовки молодших командирів – вирішення проблеми укомплектованості. Проблема укомплектованості молодшими командирами відповідних штатних посад переплітається з питанням звільнення сержантів-професіоналів з військової служби.

Причини, за якими в українській армії склалась надзвичайна кадрово ситуація, носять переважно соціальний характер. Відчуваючи соціально-побутові і матеріально-фінансові проблеми, сержант-професіонал змушений більше думати про їх вирішення, ніж про підвищення професійної майстерності в ході освітнього процесу.

На наш погляд, необхідно суттєво розширити діапазон показників військово-професійної підготовки молодших командирів, які підлягають матеріальному стимулюванню. Крім класної кваліфікації, необхідне оволодіння 1-2 суміжними спеціальностями.

З урахуванням специфіки тієї чи іншої військової спеціальності молодшого командира число подібних показників може бути рівним. Чим більше таких показників буде включено в систему матеріального стимулювання, тим точніше і справедливіше буде оцінюватися рівень професійної підготовки молодшого командира і тим більше виникає

дієвих важелів щодо соціального управління ефективності підготовки молодшого командира.

Взявши за основу запропоновану вище систему об'єктивних оцінок і результатів службової діяльності сержантів-професіоналів, необхідно розробляти тарифну сітку для типових посад сержантів професіоналів з відповідною оплатою розрядів посад.

Слід також відновити в сучасній формі моральні стимулювання щодо професіональної підготовки. Необхідно шукати такі засоби і форми морального стимулювання, які б допомогли сержанту-професіоналу знайти відповідь на питання: навіщо мені потрібний високий рівень військово-професійної підготовки.

Отже, сержанти-випускники навчальних центрів за своїми діловими і моральними якостями повинні відповідати призначенням. Сержанти є основними помічниками офіцерів в організації підготовки і відіграють провідну роль в індивідуальному навчанні, вихованні, підтримці дисципліни і високого морального духу рядового складу.

Концепція розвитку і становлення професійно-посадового сержантського складу Збройних Сил України передбачає завершити більшість заходів реформування до 2020 року.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Концепції підготовки Збройних Сил України : наказ Міністра оборони України від 22.02.2016 № 95.
2. Панов А. Система підготовки сержантського складу Збройних Сил США. *Зарубежное военное обозрение*. № 2. 2011. С. 25–34.
3. Басараб С. Обрії сержантської реформи // *Військо України*. № 8. 2017. С. 20–25.
4. Шевченко Д. Социальные основы комплектования Вооружённых Сил США // *Зарубежное военное обозрение*. 1983. С. 17–22.

Рецензент – кандидат військових наук, доцент Демідчик Ф. А.

Панов В., Свитак В., Сытник В. Вопрос подготовки младших специалистов инженерных войск в Вооруженных Силах Украины

Статья приурочена проблемам подготовки сержантов в Вооруженных Силах Украины.

В статье проведен анализ подготовки сержантов в Вооруженных Силах США, где для сержантского состава определены пять категорий званий – от сержанта (E5) до главного сержанта армии (E9) и делятся на четыре уровня. Каждый уровень подготовки соответствует программе обучения.

Авторы обращают внимание, что в Вооруженных Силах Украины концепция развития и становления профессионально-должностного сержантского состава осуществляется на основании приказов Министра обороны Украины, а за основу взяты теоретические положения подготовки сержантов армии США и предусматривается закончить реформирование до 2020 года.

Ключевые слова: *концепция развития сержантского состава, военно-учетная специальность, взаимодействие, образовательный курс.*

Panov V., Svitak V., Sitnik V. Issues of the training of junior engineering engineers in the Armed Forces of Ukraine

The article is timed to the problems and causes in the system of training of sergeants in the Armed Forces of Ukraine.

The article analyzes the training of sergeants in the United States Army, where the sergeants have identified five categories of ranks - from a sergeant and divided into four levels. Each level of training corresponds to the training program.

The authors note that the formation of a professional sergeant corps in the Armed Forces is conducted on the basis of the orders of the Minister of Defense of Ukraine, and the theoretical positions of the preparation of the US Army are based on them.

Keywords: *concept of development of sergeant composition, military-account specialty, interaction, educational course.*